

(Недељни телеграф, 21.4.2010)

Србија се после петооктобарских промена 2000. одлучила за погрешан модел реформи. Узроци колапса српске привреде крију се у погрешној економској политици, а њене промашаје само је јасније показала светска економска криза, каже за НТ др Јован Б. Душанић, професор у Београдској пословној школи.

Да ли су невоље у српској привреди последица светске економске кризе или неких других фактора?

- Уколико анализирамо економску политику и погледамо резултате који су у Србији постигнути до избијања светске економске кризе, лако ћемо закључити да се у погрешној економској политици крију фундаментални узроци колапса српске привреде, а светска економска криза их је само показала у јаснијем светлу. Уместо да се посвети изградњи адекватне институционалне инфраструктуре за тржишну привреду, успостављању владавине права и стварању оптималних услова за конкуренцију и дугорочно одржив привредни раст, српска власт се после 2000. определила за економску политику која се показала изузетно неуспешном у свим државама где је до тада примењивана.

- Економска политика се базирала на Вашингтонском договору – неолибералном програму реформи који су сачинили Међународни монетарни фонд, Светска банка, Министарство финансија САД и УСАИД, и чији су основни елементи стабилизација, либерализација и приватизација.

Шта је последица такве политике?

- Стабилизацију су, углавном, свели на стабилан курс динара, тачније политику прецењеног курса динара која поскупљује домаћу робу на иностраном тржишту и дестимулише извоз, а подстиче увоз, пошто страна роба постаје јефтинија. Радикална

Транзиција у корист своје штете!

Пише: Јован Душанић
субота, 24 април 2010 10:09

либерализација која је спроведена одмах на почетку ДОС-ове власти допринела је додатном „гушењу“ домаће производње – просечна увозна царинска стопа сведена је на једноцифрену (у кратком року је смањена на трећину), а укинута су и готово сва ванцаринска ограничења. Стабилизација и либерализација, како су спровођене у Србији, довеле су до „гушења“ домаће производње и обарања вредности наших предузећа. Тако су домаћа предузећа у условима масовне приватизације прешла у руке нових власника по изузетно ниским ценама, па су, добрим делом, у праву и они који говоре о распродаји државне имовине. Поред тога, наши реформатори су се определили за модел приватизације продајом у коме се остварени приходи, углавном, не користе за привредни развој него за текућу буџетску потрошњу.

До 2008. године огромне количине новца су ушле у Србију. Шта се десило са њима?

- До избијања светске економске кризе већина друштвене имовине је распродата и најатрактивнији део, такозвано „породично сребро“, прешао је у руке странаца. Спољни дуг, који је крајем 2000. износио мање од 11 милијарди долара (и поред отписа 4,7 милијарди долара) већ је у 2008. достигао 30 милијарди долара.

- Србија је забележила девизни прилив од преко 30 милијарди долара само по основу приватизационих прихода и нових задуживања у иностранству. Приближно исти износ прилива забележен је по основу девизних дознака из иностранства. Тај прилив је, уместо у развој привреде, највећим делом био усмерен у потрошњу. У свим годинама од 2001. потрошња је у Србији већа од БДП-а (једноставно речено више трошимо него што стварамо). Тако је у 2006. потрошња била за невероватних 35 одсто већа од БДП-а. Држава се годинама понашала као сеоски бећар који ништа озбиљно није радио осим што је распродавао очевину и задуживао се код комшија и све то одмах „протраћио за бољи живот“.

- Спољнотрговински дефицит, који је у Србији до 2000. био мањи од две милијарде долара годишње, у првој половини 2008. износи месечно више од једне милијарде долара. Број запослених у Србији је 2007. године и у апсолутном износу мањи него 2001, а индустријска производња је за 4,75 одсто мања него 1998.

Како објашњавате брзи привредни раст после 2000?

Транзиција у корист своје штете!

Пише: Јован Душанић
субота, 24 април 2010 10:09

- Према подацима Европске банке за обнову и развој, у периоду 2000-2007, од 29 земаља у транзицији 14 је имало виши, а три земље сличан раст БДП као Србија. Овакав раст БДП-а је више него скроман, имајући у виду изузетно ниску статистичку основу са које се стартовало после великог пада БДП-а у деведесетим годинама, те великих девизних прилива кроз приватизацију и нова задужења и скидање економских санкција и нормализацију односа са светом. Поред тога, и сама структура раста БДП-а показује да са 80 одсто у том расту учествују сектори трговине, саобраћаја и финансијског посредовања – сектори који се по својој природи не сматрају моторима раста и самим тим не обезбеђују стабилан дугорочан и одржив економски раст. Циник би рекао да, мада је домаћа производња добрим делом угушена, БДП расте из године у годину јер велике количине увозних роба треба превести (раст саобраћаја), продати (раст трговине), а становништву масовно одобравати кредите да би је купили (раст финансијског сектора).

- Истина да је инфлација од 40 одсто, колико је износила 2001, у наредним годинама смањивана и у 2007. сведена на око 10 одсто. Међутим, тешко је сматрати и то неким успехом пошто се Србија на листи Светског економског форума, сачињеној по висини инфлације у 2007, налази на неславном 124. месту од укупно 131 рангиране земље.

- Из свега до сада реченог јасно је да је катастрофално стање у српској привреди последица, пре свега, погрешне економске политике коју годинама спроводе владини економски „експерти“, а светска економска криза само је допринела да слика српске економске реалности у 2009. буде још суморнија. Уместо ранијег скромног раста апсолутни пад БДП и броја запослених, индустријска производња је мања за 12 одсто, површине засејане пшеницом су најмање од Другог светског рата и два пута мање него 1990, бруто инвестиције су смањене за 25 одсто, извоз робе и услуга за 22 одсто, а увоз опреме за 40 одсто, те репроматеријала за 16 одсто, спољни дуг је порастао на 33 милијарде долара, рачуни 70 хиљада предузећа су у блокади, без исплата зарада ради више од 150.000 запослених.

Али Србија је имала мањи пад БДП-а у кризи него велики број других европских земаља?

- Мањи пад БДП-а у Србији, на почетку светске кризе, од многих развијенијих земаља, исто тако није последица адекватних мера којима је српска влада успешно „парирала“ светској економској кризи, него слабости наше привреде. Пре свега због малог обима производње и њене лоше структуре и изразито малог извоза. У опсежном истраживању које је урадила група словеначких економиста, констатује се да је најозбиљнија

Транзиција у корист своје штете!

Пише: Јован Душанић
субота, 24 април 2010 10:09

последица глобалне кризе био изненадни колапс светске трговине, који се догодио између трећег квартала 2008. и другог квартала 2009, те је пад светске размене био много већи од пада БДП-а. Због тога су глобалном кризом највише биле погођене земље које су велики извозници и произвођачи роба трајних потрошних и инвестиционих добара. Из података о рецесији које они наводе видимо да је пад БДП-а у другом кварталу 2009. у односу на претходну годину износио у Немачкој 7,1 одсто, у Шведској 7 одсто, а у Србији 3,5 одсто и Македонији 1,4 одсто. Неће бити да су српски економски функционери били много успешнији у ублажавању последица светске економске кризе од економских експерата влада Немачке и Шведске, и да су веће умеће, чак и од наших, показали владини економски функционери Македоније, а нарочито Албаније, која је забележила пад БДП-а од само 0,7 одсто.

- Обе ове актуелне тврдње, да је светска криза одговорна за проблеме српске привреде и да се српска власт успешно носи с њеним последицама, исто тако су тачне колико и тврдње потпредседника економског дела српске владе, које смо од њих слушали на почетку светске економске кризе, да ће нас глобална криза заобићи и да она, чак, представља нашу развојну шансу.

Српска влада најављује нови модел развоја заснован на извозу и производњи. Да ли је то сада могуће?

- ММФ и високи владини функционери економске политике у Србији сагласни су да је „исцрпљен досадашњи модел развоја“, те да су неопходне корените промене у економској политици.

- Они нам то, напосред, саопштавају после десет година досадашњег модела развоја који су упорно форсирани. Како ће изгледати нова економска политика нисмо могли да сазнамо од креатора (ММФ) и реализатора (високи владини функционери) досадашњег модела развоја, али се јасно види да наши реформатори и у време светске кризе настављају са распродајом „породичног сребра“ и задуживањем у иностранству. Истина, обећавају да ће на тај начин прикупљена средства усмерити за развој земље, а не у текућу буџетску потрошњу, како је то чињено до сада. Поред тога, држава ће се много активније и директније укључити у привлачење иностраних инвестиција. Први конкретни пример те нове политике јесте продаја „Телекома“, где ће држава од већинског постати мањински власник, и заједничко улагање са „Фијатом“ где ће држава бити мањински власник.

Како оцењујете најављену продају „Телекома“?

- Што се тиче одлуке српске владе о продаји 40 од укупно 53 одсто акција „Телекома“ које су у власништву државе, постоји много спорних питања. Јавност није упозната да је било ко урадио студију оправданости продаје природног националног ресурса који доноси загарантоване приходе, односно најпрофитабилнијег српског предузећа. „Телеком“ се веома успешно бори на тржишту и успешно послује, и поред јаке конкуренције у мобилној телефонији. Потпуно се занемарују искуства других привреда у транзицији које су иностраним оператерима продале телекомуникације и где су нови власници, у већини случајева, као прве мере предузели смањење броја запослених и повећање цена телекомуникационих услуга.

- Нема одговора наших власти ни на читав низ других питања, као што су – зашто продавати сада у време кризе када се не може постићи адекватна цена. Продајом 40 одсто акција фаворизује се немачки „Дојче телеком“, који преко грчког ОТЕ већ поседује 20 одсто акција „Телекома“, и други потенцијални купци биће мање заинтересовани за учешће на тендеру, што ће оборити цену и Србија ће изгубити такозвану премију за преузимање, а процењује се да би тај губитак могао да износи неколико стотина хиљада евра.

- Потпуно се занемарује безбедносни аспект, контрола података и прислушкивање, преласка телекомуникација у руке странаца.

Премијер је објаснио продају чињеницом да држава не треба да управља привредом.

- Ако је то тако, како онда објаснити чињеницу да су доминантни телекомуникациони оператори у државном власништву у многим модерним европским земљама са тржишном економијом. Уосталом, држава је раније продала „Мобтел“ норвешкој државној компанији „Теленор“, која спада у ред светски најуспешних компанија у овој области. Тако смо кроз приватизацију нашу државну компанију, у једној од најпрофитабилнијих области привреде, препустили у руке државне компаније друге земље. Тешко је и овде видети било какву економску рационалност и елементарну здраву логику.

Транзиција у корист своје штете!

Пише: Јован Душанић
субота, 24 април 2010 10:09

- Међутим, чини ми се да је објашњење за продају „Телекома“ много једноставније. Држава наставља досадашњу економску политику и продајом „породичног сребра“ настоји да дође до средстава како би се попуниле рупе у државном буџету, а продаја „Телекома“ омогућава наставак досадашњег „бећарског живота“ још за годину-две, а после ће на ред да дође ЕПС и још понешто, као на пример „Србијашуме“, „Србијаводе“... Међутим, од креатора и реализатора овакве економске политике у Србији никако да добијемо одговор на тако једноставно питање: а шта после – кад све распродамо?

Сматрате да је државна политике привлачена инвестиција лоша. Зашто?

- Даћу конкретан пример. У децембру 2009. председник Тадић отворио је у Прокупљу фабрику за производњу каблова за аутоиндустрију у оквиру немачке компаније „Леони“. На тој локацији раније је постојала фабрика азбестних производа „Фиаз“, која је овој немачкој компанији продата за 56 милиона динара или око 600 хиљада евра. Компанија „Леони“ запослила је 350 радника, чија зарада износи 15.300 динара (око 160 евра) месечно, што је мање од 50 одсто просечне зараде у Србији. Влада Србије доделила је компанији „Леони“ 6,5 милиона евра на име подстицаја иностраним инвеститорима и по 5.000 евра по новоотвореном радном месту.

- Није тешко израчунати да средствима, на име подстицаја иностраних инвеститора, државе Србије, тачније новцем њених пореских обвезника, немачка компанија „Леони“ не само да одмах добија натраг средства која је платила за фабрику, него јој преостаје још новца којим може целу деценију да исплаћује зараде запосленима у фабрици у Прокупљу.

(Разговор водио **Милош Обрадовић**)